

PESTI SÓLET

A DOHÁNY UTCAI KÖRZET HAVILAPJA WWW.DOHANY-ZSINAGOGA.HU

Dési János: Illés és Illés, Janka és Janka (8. oldal)

Szentgyörgyi Zsuzsa: Miből csináljunk villanyt? (9. oldal)

Lapunk, zsinagógánk újrainyításaig csak online jelenik meg

Háború volt – hogyan tovább? (5. oldal)

Foto: Varga Ferenc

Littner György

Hetizakaszok másként – TÍZPARANCSOLAT

Tavaly több részletet is olvashattak Littner Gyuri barátunk nemrég megjelent, *Családragény a Bibliából* című könyvéből. Januártól a hetizakaszokat, s ezeken keresztül legnagyobb prófétánk, Mózes életét mutatja be – saját szemszögéből! Ezúttal többek közt az Aranyborjú történetét vesszük át.

Mózes felment a hegyre, hogy átvegye az Ő.valótól a két kőtáblát. A nép pedig lent maradt a hegy lábánál, és nem csinált semmit. Volt elég vizük, a kenyér mindennap hullott az égből, az emberek unatkoztak. A semmittevés pedig mindig rossz gondolatokat szül, ezért ahogy telt az idő egyre többet gondoltak vissza egyiptomi életükre, amely megszépült. Beszéltek a finom ételekről, az egyiptomi istenekről, akiknek volt nevük, és láthatták őket szobor formájában. Miután Mózes nem érkezett vissza több mint egy hónapig, a nép úgy érezte, hogy vezető nélkül maradt. Sem Mózes, sem az Ő.való nem szólt hozzájuk, azt gondolták, ottfelejtették őket a pusztában. Igény támadt egy új istenre, ezért követelték Árontól, készítsen nekik egy istent, akit láthatnak, és tudják a nevét. Áron, nem mert ellenkezni ezért elkérte az aranyait a művéhez. Ravaszul kitalált egy olyan állatot, amit az egyiptomiak sohasem fogadnának el istennek. Ez volt a kisborjú, aki még önmagát sem képes megvédeni. Az egyiptomi állatistenek mind félelmetes lények, de a borjú nem alkalmas istennek. Arra gondolt Áron, ha Mózes visszatér, azt mondja majd neki, hogy én nem egyiptomi isten készítettem, hanem csak saját magunknak kellett egy szimbólum, amit a nép saját szemével lát, és ismeri a nevét. Persze ezzel megszegte a második parancsolatot, a bálványimádás tilalmát. Nekilátott az aranyborjú elkészítésének, mert a rabszolgaság alatt ő ezt is megtanulta.

„Kiformálta vésővel az öntőmintát, és alkotott belőle borjúbálványt.”

A nép lelkesen mondta: ez a te istened Izrael, aki felhozott Egyiptomból, a borjú isten. Erre Áron egy oltárt is épített és közölte: holnap lesz az Ő.való ünnepe! Még

Rembradt-Mózes összetöri a törvény tábláit (1659)

egy kitalált mentség a bálványimádásra, mintha az aranyborjú az Ő.való eszköze lenne.

Miután az Ő.való átadta a két kőtáblát Mózesnek, amelyre Ő maga írta fel a szóban elmondott parancsolatokat, visszaküldte a táborba, hogy saját szemével győződjön meg arról mit művel a népe.

„Menj, indulj lefelé, mert romlásnak indult a te néped, melyet felhoztál Egyiptom országából.”

Az Ő.való szereti tesztelni az embert, ezért azt mondta, a te néped Mózes, mintha megtagadná az általa választott népet. Mózes nem vette tudomásul Izrael fiainak magára hagyását, hanem így válaszolt: „Mért lobbanna fel a haragod a néped ellen, amelyet felhoztál Egyiptom országából.”

Mózes lement a hegyről, és amikor meglátta az aranyborjú körül mulatozó embereket éktelen haragra gerjedt. Mérgében a sziklás talajhoz csapta a két kőtáblát, ami apró darabokra tört. Átadhatta volna a kőtáblákat Józsuának, aki mellette állt, hogy megmaradjanak, de Mózes haragja nem ismert határt, hiszen ő is csak egy ember volt. Kérdőre vont a Áront, aki mellébeszél: „Elkértem az aranyat a tűzbe vettem és előjött ez a borjú.”

Az előbb jelentette ki, hogy saját maga faragta ki az öntőmintát! Mózes maga köré gyűjtötte az Ő.való híveit, akik karddal nekiestek a bálványimádóknak, és elkezdtek lemészárolni őket. Mikor megöltek már vagy háromezer embert a nép észre tért és bünbánatot tanúsított, mire abbahagyták az öldöklést.

Másnap Mózes visszament az Ő.valóhoz és könyörgött a bálványimádás megbocsátásáért.

Az Ő.való közölte, megsemmisíti az egész bálványimádó népséget, és Mózesel előről kezdi az Ábrahámnak tett ígéret beváltását. Egy újabb teszt. Miután számára nem létezik az idő, képzeletben néhány száz év múltán Mózes utódai, akik nem ismerték a rabszolgaságot, és akiket elvisz egy biztonságos helyre, ahol békében élhetnek, és szaporodhatnak, idővel ismét eléri a kétmillióes létszámot, akkor majd elvezeti őket az Ígéret Földjére. Mózes volt az első ember, aki nyíltan szembe szállt az Ő.való akaratával. Hivatkozott az Ábrahámnak, Izsáknak és Jákobnak tett ígéretre és nem vállalta a neki szánt szerepet a népszaporulatban, hanem azt kérte, hogy ölje meg őt is a népével együtt, ha nem tud nekik megbocsátani.

„Ó, Könyörülj, nagy vétket követett el ez a nép midőn aranyból istent alkotott magának. És most ha megbocsátod bűnüket! ... ha pedig nem, törölj ki engem a te könyvedből, amelyet írtál.”

Felmerül a kérdés, az Ő.való valóban legyilkolta volna mind egy szálig Izrael fiait, vagy csak próbára akarta tenni Mózes, ahogy Ábrahámot fia Izsák feláldozásával. Mindenesetre Mózes kiállta a próbát és a nehezebb utat választotta.

Az Ő.való Mózes kedvéért megbocsátott a népnek, csak a nagy bűnösöket büntette meg. Ezután, utasította, faragjon két kőtáblát, amire ismét felírta a parancsolatokat, és megerősítette a Szövetséget. Mózes visszatért a néphez a kőtáblákkal, miközben fényesen sugárzott az arca.

„És látták Áron és Izrael összes fiai Mózes és ime, sugárzott arcának bőre és féltek közelébe lépni.”

Talabos István

Zalka Szabina

Vallási turizmus és a Dohány utcai zsinagóga 2. rész

A turizmus számos módon kapcsolódik a Dohány utcai zsinagóghoz. És sorozatunk utolsó részeiben kiemelten a Dohány utcai zsinagóga és a turizmus kapcsolatával foglalkozunk.

A kulturális turizmus jelentőségét mutatja, hogy főként ez befolyásolja a turisták desztináció választását és ezen belül a vallási helyszínek felértékelődtek. Ez mondható el a Dohány utcai zsinagógáról is, amelyet a COVID-19 előtti évben felkeresők közül 500 megkérdezett válasza is bizonyít. Az eredmény, a Dohány utcai zsinagóga Budapest fő látványosai között szerepel a budapesti világörökségi helyszínek mellett. Jelen cikk alapja, zsinagógánk dolgozója, Zalka Szabina a BGE Turizmus szakán megvédett diplomamunkája, melyet konzulense, Talabos István egészített ki.

A XIX. század egy fontos mérföldke a magyar zsidóság történetében. Az 1800-as évek végén jelentek meg a kor tipikus építményei az átjáróházak, melyek lakóépületeket, utcákat kötöttek össze. Míg az egyik leghíresebb, a XX. század elején kialakított, hat udvarból álló Gozsdu-udvar, mely fontos része volt a zsidó hétköznapoknak: üzleti, kereskedelmi központként működött, illetve a zsinagógák gyors, könnyebb elérését szolgálták. A kor, s a városnegyed sajátos épületei voltak a szecessziós és eklektikus bérházak, illetve a fent említett átjáróházak, a zsidó szimbólumokkal ellátott házak, valamint a negyed üzleti jellegét erősítő különleges lakóházak, melyek zsinagógával, kisebb gyárral, vagy üzletudvarral voltak egybeépítve.

ház épületében az első zsinagógák a hozzáépített emeleten, majd az egyik udvarban jöttek létre. Az emeleti zsinagógában a konzervatív, az udvari zsinagógában a neológ közösség kezdett kibontakozni.

Az épületeket, melyek a zsidó vallási közösségeknek adtak otthont híres építészek terveztek (Hild, Ybl, Feszly stb.). A kor, illetve a városnegyed sajátos épületei voltak a szecessziós és eklektikus bérházak mellett a fent említett átjáróházak, a zsidó szimbólumokkal ellátott házak, valamint a negyed üzleti jellegét erősítő olyan különleges lakóházak, melyek zsinagógával, kisebb gyárral, vagy üzletudvarral voltak egybeépítve.

1913-re megépült a harmadik zsinagóga a Kazinczy utcában. A Kazinczy utcai zsinagóga a Magyarországon az 1868-69-es zsidó kongresszuson bekövetkezett szakadás (Tájlung) után az 1870-ben állami elismerést nyert orthodox szervezet zsinagógája. Az országos orthodox szervezet központja érdekképviseleti céllal Budapesten alakult ki, bár a jelentős orthodox közösségek vidéken éltek.

A megnövekedett zsidó negyedet így a vallás három különböző irányzatát képviselő zsinagóga háromszög határozta meg: Az elválás előtti állapotokhoz visszanyúló status quo ante felekezeti Rumbach Zsinagóga („kis zsinagóga”), a neológ, modern szellemiségű Dohány Zsinagóga („nagy zsinagóga”), valamint a hagyományos szemléletű, ortodox Kazinczy Zsinagóga.

A negyed, a Dohány utcai Zsinagóga közvetlen környékével 100%-ig autentikus, hiszen a II. világháború utolsó és egyben legnagyobb gettója a történelem szomorú napjaira emlékeztet. A gettó területe kb. 0,3 km² volt, melyen 70-80 ezer embert zsúfoltak össze 4513 lakásba, ez 14-15 főt jelent szobánként.

A volt gettó területén található napjaink egyik leghíresebb romkocsmája, a Szimpla kert a Kazinczy utcában. A Rumbach Sebestyén utcában a Rumbach Zsinagógával szemközti ház udva-

rán van (emléktáblával is megjelölve) az a kút, melyet a gettóban élők használtak.

A háborúban eltűnteknek állítanak emléket Európa városaiban, a „botlatókövek”, melyeket emlékező macskakövek is szokás nevezni. Ezeket olyan házak előtt helyezik el, amelyekből valakit elhurcoltak. /A botlatókő Gunter Demnig német szobrászművész ötlete és szabadalma: tisztelgés az eltűnt személyek előtt./ Számos botlatókő található zsinagógánk közelében, így a Dohány utcában, a Király utcában, a Rumbach Sebestyén utcában és Klauzál utcában is.

Magyarországon az első botlatókövet 2007-ben a Ráday utcában helyezték el, tisztelegve Rónai Béla, állás nélküli tisztviselő előtt, aki 1945. január 19-én Sopronbánfalván munkaszolgálatosként hunyt el.

Egyedi a Dohány utcai Zsinagóga mellett a Hősök Temploma előtti sírkert.

A gettóban az éhezés, a hideg és a nyilasok gyilkosságai miatt sokan meghaltak, de a hideg és a háborús állapot miatt az áldozatokat nem tudták temetőbe vinni. A gettó felszabadulásakor, 1945. január 18-án az utcákon is több ezer temetetlen holttest feküdt. A halottak közül 1140 név szerint ismert és 1170 ismeretlen mártírt a zsinagóga udvarán, 24 közös sírba temettek el.

A Dohány utcai zsinagóga lett az egyetlen a világon, amelynek kertjében temető van.

A Zsinagóga épülete és a hozzá tartozó épületek – Zsidó Múzeum, Hősök Temploma, és az előtte lévő Sírkert, az Emanuel-Emlékpark – valamint a környék, Budapest jelentős kulturális és egyben történelmi, de vallási attrakciónak is egyike.

1895-ben az országgyűlés megalkotta az izraelita vallásról szóló törvényt, mellyel biztosították a vallás, illetve a zsidó közösség egyenjogúságát. „A Király utca lakosságának 70-80%-át a zsidóság tette ki. Az utca az egyik lepezsgőbb, lehangulatósabb, legizgalmasabb utcák egyike volt, a zsidók betelepülésével óriási lendületet vett fejlődése, sorra jelentek meg a különböző mesterségekhez köthető boltok, műhelyek, kóser ételkészítések, pékségek, mézárszékek, kávézók, melyek létrejötte, elterjedése a zsidóságnak köszönhető Budapesten és Bécsben. Ekkor jöttek létre az első kóser éttermek, mulatók, rituális fürdők, könyvesboltok, antikváriumok, nyomdák, zsidó iskolák, vallási célú objektumok is. Az egész városrészre jellemző volt az imaszobák kialakítása, általában a lakóházak első emeletén. Az Orczy-

Sziget 2022

Európa egyik legnagyobb fesztiválja, amely Magyarországon egyik legfontosabb turisztikai rendezvénye is nagy visszatérést tervez 2022-ben.

– Sajnos lejárt az idő, döntenünk kellett az idei Szigetről – mondta Kádár Tamás, a fesztivál főszervezője. – Szomorú szívvel, de felmérve a felelősségünket, látva a bizonytalanságok sokaságát, akár az utazás, a szállások, a vendéglátás és a védeltségi igazolások hazai és nemzetközi szerepe terén, arra az elhatározásra jutottunk, hogy mostantól inkább a jövő évi Szigetre készülünk. A '22-es szezont tehát úgy várjuk, mint fesztiválévét eddig még soha, terveink szerint a fájdalmasan hosszú szünet utáni nagy visszatéréshez méltó rendezvényekkel – tette hozzá.

Kádár elmondta, a két fesztiválmentes év a szervezők, a fesztiválokhoz kapcsolódó cégek és dolgozók életét rendkívüli módon megnehezítette, az iparág rengeteg szereplőjét, a zenészeketől a vendéglátósokon át a technikai alvállalkozókig szinte ellehetetlenítette. Kijelentette, hisznek abban, hogy a látogatók biztató támogatásával is megerősödve a jövő nyár mégis újra a nagy közös együttlétekről, a felejthetetlen élményekről, valamint mindenek előtt a szabadságunk ünnepléséről szól majd.

Eldőlt: A SZIN zárja a fesztiválnyarat

Lapzártakor kaptuk a hírt: a hazai fesztiválpiac legnagyobb múltú bulikavalkádja, a Szegedi Ifjúsági Napok bejelentette, hogy augusztus végén a szegedi Partfürdő újra megtelhet fesztiválókkal. Tehát lesz SZIN, méghozzá idén öt napos, augusztus 25-29 között.

A SZIN szervezői úgy döntöttek, megtartják a hagyományosan nyárázó bulit, ráadásul a fesztiválözöklök öröme, idén egy nappal hosszabb rendezvényvel.

– Egyrészt szeretnénk a látogatóink számára - a hosszú kihagyás után - a fesztiválélményt meghosszabbítani, másrészt ezzel is igyekszünk támogatni a hazai zeneipar képviselőit, hogy minél több fellépő állhasson újra színpadra – nyilatkozta Kolonics Erika főszervező.

Mint elmondta, majd hatvannal több magyar zenekarnak és előadónak biztosítanak fellépési lehetőséget. A főszervező hozzátette, hamarosan ismertetik a fellépők listáját is, az már most biztos, hogy nem emelnek a SZIN árain, így a tavalyi – végül elmaradt fesztivál - áron lehet idén is jegyeket vásárolni.

A Pesti Sólet menüje

Pulykaleves

Hozzávalók: 80 dkg pulykahús, 30 dkg sárgarépa, 5 dkg zeller, 5 dkg hagyma, 2 dkg petrezselyemzöld, 2 babérlevél, só, bors, 10 dkg levestészta.

Elkészítés: A levest a szokásos módon készítjük, a pulykahúst csontokkal hideg vízben rakjuk fel, magas fokra, amikor feljön a szürkés hab, még forrás előtt, alacsonyabb hőfokra állítjuk, lehabozzuk. Belerakjuk a tisztított sárgarépát, zellert, felezett hagymát, fűszereket és lassú tűzön mintegy két órán át főzzük. A húst kivesszük, a levest leszűrjük és belefőzzük a levestészta.

Libamell fasírt burgonyapürével

Hozzávalók: 1 nagy libamell, 1 evőkanál libaszír, 1 áztatott, kifacsart zsemle, 1 kis fej reszelt hagyma, 1 tojás, só, bors, kevés víz.

Elkészítés: A csonttól lefejtjük a bőrt majd a mellhúst, mindezt óvatosan, hogy a csont egybe maradjon. Húsdarálón ledaráljuk, összekeverjük az áztatott zsemelével, a hagymával, a tojással, a zsírral és a fűszerekkel. A masszát eredeti formájában visszarakjuk a mellcsontra. Ezt követően kevés vizet öntünk alá és a sütőben, gyakori locsolás mellett pirosra sütjük. Melegen burgonyapürével tálaljuk, hidegen majonézes burgonyasalátával illik hozzá.

Burgonyapüré: meghámozunk hat darab közepes burgonyát, kockára vágjuk, és sós vízben megfőzzük. Burgonyanyomón átörjük, kevés főzővízzel hígítjuk, majd a zsírral elkeverjük. Szárnyasokhoz, füstölt marhanyelvhez tálaljuk.

Mézes kókuszos

Hozzávalók: : 15 dkg cukor, 2 evőkanál méz, fél dl víz, 20 dkg kókuszreszelék, 5 dkg margarin, 3 evőkanál rum, 2 kanál kakaó.

Elkészítés: : A cukorból, mézből és a vízből szirupot főzünk. Hozzáadjuk a kókuszreszeléket, a rumot, és a margarint. Két részre osztjuk. Az egyik világos marad, a másikat kakaóval barnára színezzük. Mindkét masszából elvesszük a harmadát, majd egy deszkára fóliát terítünk, amit cukorral szórunk meg. Kinyújtjuk a nagyobb fehér kókusz, rátesszük az ugyanekkorára nyújtott barna harmadot, és a fóliával összecsavarjuk. Ugyanígy járunk el a másik masszával is. A két rudat hűtőben kifagyasztjuk, s vékony szeleteket vágva, felváltva helyezük tálra.

Jó Étvágyat!

Egy újabb háború után...

Május 10-től tizenegy napig aggódva figyeltük a híreket, a szünni nem akaró rakétázás során féltettük Izraelben élő konainkat, barátainkat. Körzetünk korábbi tagja, Varga Ferenc és felesége, Mercedes az egyik legtöbbet támadott városban, Askelonban élte át az eseményeket. A médiumok hírei, álhírei helyett Feri számol be nekünk az „élményeiről”

Mikor péntek délután e sorokat írom 12 órája lépett életbe a tűzszünet, és 14 órája kaptuk az utolsó rakétatámadást Ashkelonban. Bekapcsolva a televízió hírsatornáit, a haditudósítások helyét kozmetikai tanácsadás, főzőműsor vette át. Tegnap a piacon alig a boltok negyede volt nyitva, az utcán gyéren közlekedtek az autók, a gyalogosok, s házunk parkolója is kiürült. A lakók, akik megtehették, biztonságosabb helyre menekültek. Ma a parkoló megtelt, az utcán is átlagos a forgalom. Az utcákon megjelentek a gyerekek is. Néhány nap és az átlagemberek igyekeznek elfelejteni az átélteket. Repesztalálathoz kapott autót vasárnap kikalapálják, újra festik, ez sem fog emlékeztetni az elmúlt napokra.

Nem vagyok katona, politikus, vagy háborús szakember. Hírekkel és információkkal csak annyira vagyok ellátva, mint bárki más. A tévedés jogát fenntartva, írom le a véleményemet, tapasztalataimat.

Valójában nem is emlékszem, mit éreztem az első légiriadó alkalmával. Ijesztőbb lehetett, mint a régi lakásban, hiszen a szemközti óvoda tetejéről, közlő szőlő sziréná, hangosabban, félelmetesebben. Dombtetőn lakunk, az egész város fölötti események hangja elért hozzánk, folyamatosak voltak a robbanások. A korábbi támadásokkal szemben sokkal intenzívebb volt a rakétatűz. Nemcsak 1-2 rakéta érkezett, hanem egy-egy hullámban 10-20. Vagy éppen 50. Már pusztán a különbséget tudtuk tenni a felénk érkező és távozó rakéta hangja, az elfogás, s a becsapódás robaja között. Féltünk, hogy a Vaskupola nem bírja a terhelést. Bírta!

Gázából a rakétákat egyértelműen és bevallottan, izraeli városok civil lakosságára irányították. Számtalan rakéta még gázai területen esett le, vagy kilövéskor semmisült meg, ez sok civil áldozattal járhatott. Mi Ashkelonban is nagyon megszenvedtük. A majd 4400 rakéta negyede ide irányult. Több becsapódás volt, lakásunk 150 méteres körzetében is három.

Izrael igyekezett precíziós fegyverzetével katonai célpontokat (alagutak, vezetők, katonai épületek, raktárak) megsemmisíteni. A Hamasz a világ egyik legsűrűbben lakott városában pajzsként a civileket, gyermekeket, sajtóügynökségeket használt fedezékül.

Hogyan és miért robbant ki a válság?

Ki tudja? Több okot is felemlítenek.

1. A Ramadan és a Jeruzsálem nap összeérő ünnepei alkalmasak konfrontációra.
2. Zsidó és arab szélsőségesek etnikai összecsapásai, miután a villamoson felpofoztak egy zsidó fiatait.
3. Etnikai tisztogatás Kelet-Jeruzsálemben? Valójában bírósági ítélet alapján, néhány lakbért tartósan nem fizető családot kilakoltattak.

4. Válasz az elmaradt palesztin választásokra? PFSZ, Hamasz választási küzdelme?

5. A Hamasz fegyverarzenálja felduzzadása? A Vaskupola rendszer tesztelése?

6. A gázai övezet tragikus életkörülményei elfeledtetése?

7. Akadnak egyéb összeesküvés-elméletek is, de azokat kihagynám.

Ez is, az is lehet.

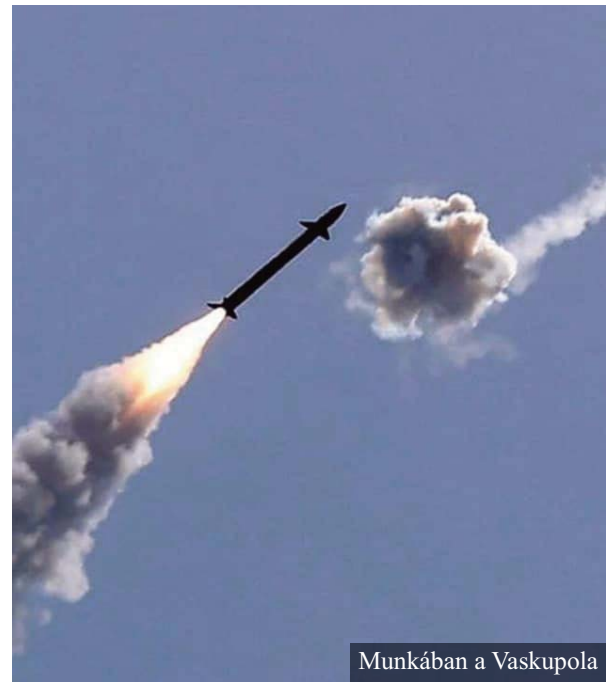
Ki győzött?

Mindkét fél győzelemről beszél. A valódi tűzszüneti megállapodás nem ismert, a hírek ellentmondóak.

Szerintem a palesztin belpolitikát illetően a Hamasz megerősödött, esélye megnőtt. Már ha 16 év után mégis lesz palesztin választás. Külpolitikájában a Hamasz talán pozíciókat veszített, a „palesztin szabadságharcos” nimbusz mintha kopna Európában és több arab országban is. Katonai veszteségeik jelentősek. Több mint 100 kilométer alagút beomlott, több száz

Hamasz harcos meghalt, kéttucatnyi katonai vezetőt likvidáltak, rakétakészletük nagy részét kilőtték, vagy az IDF lebombázta, az épületek, az infrastruktúra jelentősen károsult. Gáza közel áll egy humanitárius katasztrófához.

Izrael külföldi megítélése talán kicsit javult, pl. az EU nem volt annyira ellenséges. Minden bizonnyal néhány óra alatt elsöpörhette volna a Hamasz-t. Az ár megengedhetetlenül nagy: sok tízezer arab civil élete lett volna. A védekezés költségei elérhették a többmilliárd dollárt. (Egy

Munkában a Vaskupola

ellenrakéta 30-50 ezer dollár!) A belpolitikai hatás zavaros. Az országban lincselések, zavargások törtek ki a zsidó és arab lakosok között. Inogni látszik az eddigi békés együttélés izraeli állampolgárságú arabok és zsidók között. Sokok évet léptünk vissza. Még nem tudtam leszűrni, az ellenzéki koalíció kormányalakítására, a kormányváltásra milyen hatással lesznek az elmúlt események. Lesz-e végre kormányunk, vagy jön az ötödik választás. Netanjahu ismét segélyeket ígért a megtépázott Ashkelonnak, de hát ilyen már volt...

Most nyugalom van! Élvezzük a csendet, a békét, amely igen törekenynek tűnik. A tűzszünet életbe lépése után másfél órával ismét néhány rakétát lőttek „emlékeztetőül” a déli régióra, jelentősebb hatás nélkül.

Azt láttam, hogy ez a tíz nap félelme lassan, lassan sok embert felőrölt, depresszív állapotba sodort. Láttam pánikba esni másokat, amikor a józan cselekvés helyét egy állatias menekülési ösztön veszi át, amikor az ember képtelen a legkisebb logikus cselekvésre is. A Bevándorlási Minisztérium pszichológiai tanácsadása már magyar nyelven is elérhető néhány magyar származású pszichológus aktív segítségével.

Mit várok? Nem túl sokat. Átmeneti béke után előbb-utóbb újra kezdődik minden. Nem látok kiutat. A politikusok tovább helyezkednek, mintha az egyéni érdekek fontosabbak lennének az ország érdekeinél, lakosainál.

Mondják, ami nem öl meg az megerősít, bölcsébbé tesz. Ennek nyomát sem érzem. Kicsit letargikus hangulatban vagyok. Örülnék, ha nem lennének a jövőben hasonló „élményeim”.

Kép és szöveg: Varga Ferenc

Éjszakai rakétázás

Jákob és családja Egyiptomba költözik Kettőslátás - A Biblia a teológus és a filozófus szemével

Nyáron véget ért a népszerű erabbi beszélgetéssorozat, melyben Dési János, dr. Frölich Róbert és dr. Gábor György segítségével tanulhattunk a zsidósághoz kapcsolódó szokásokról és sok egyébről. De nem maradtunk a trió nélkül, Kettőslátás - A Biblia a teológus és a filozófus szemével indult új sorozat, melyet – most – szerdán 17:00-tól, az esti ima előtt követhetnek a dohányos zoom-on. S kövessék figyelemmel, mert az előadásokat NEM tudják visszanezni. Persze a Pesti Sóletben adunk egy rövid összefoglalót az elhangzottakból.

Ismét megérkeznek a testvérek Egyiptomba, ezúttal már Benjáminnal. Tisztelettel fogadják a vendégeket, a lábukat is megmossák, ami spirituális szempontból is fontos. /Még Ábrahámnál az angyalok a sátor előtt mostak lábát, itt bent a házban teszik meg./

József – születési sorrendben – leülteti vacsorához a testvéreit, közben megáldja, majd maga mellé ülteti szeretett öccsét, Benjámint, – akinek arcában az anyját látja – elérzékenyül, kimegy és elsíri magát. Ebben ismét felfedezhetjük, hogy érző, esendő emberek szerepelnek a Tórában, hiszen József Egyiptomban a fáraó után a második legfontosabb ember, élet-halál ura, aki a sírás után arcot mos, és úgy megy vissza.

Akad magyarázat, amely szerint József nem azért sír, mert meglátja Benjámint, hanem azért, mert Benjáminnak tíz fia van, s mindegyik neve rá utal (elsősülött stb.), azaz testvére nem felelte őt.

Az egyiptomiak külön asztalhoz ülnek, mert nem szerettek másokkal közösen enni, nem azért, mert bármilyen gondjuk volt a zsidókkal – emelte ki Gábor György. Főbbink hozzátette, kétféle értelmezés ismert: az egyik úgy véli, azért ültek külön, mert mindenkinél különben tartották magukat, a másik szerint – Gábor Györgyöt igazolva – pusztán nem akarták látni, hogy a zsidók olyan állatokkal esznek meg, melyeket ők istenként tisztelnek.

A testvérek megnyugszanak, hogy nincs gond, vendégül látják őket, s mindenki jól érzi magát a vacsora közben, ráadásul italoznak is... Létezik magyarázat, hogy a testvérek József eladása óta először isznak bort. Más vélemény szerint ezúttal minőségi, királyi bort kapnak, s a zsidó szokással elentétben nem keverik.

Másnap jön József újabb cselvetése, a Benjámin zsákjába rejtett pohárral. Ráadásul a serleg nem átlagos, hanem József ebből jószólt.

Az egész Biblia egyik legszenvedélyesebb szövege következik – hangsúlyozta főbbink Júda beszéde kapcsán, mely nem is (csak) Benjámin

Jan de Bray: József apját és testvéreit fogadja

érdekeiben szól, hanem apjuk védelmében, hogy őt ne érje baj.

József rájön, bármilyen tesztnek veti alá a testvéreket, az apjukon csattan, s ezután elküld mindenkit, hangos sírásra fakad és megismereti magát a fivéreivel. Ők eddig az ismeretlenről tartottak, most már az ismerttől, hogy a korábbiak miatt bosszút áll József, aki megnyugtatja őket, az egész I.ten terve volt.

Hazatérnek a testvérek, s azon aggódnak, apjuk ne haljon bele az örömbé. Jákob a történet végén csak annyit felel ennyi elég, és már indulna fiához.

Útra kelnek, s amikor megérkeznek, József bemutatja apját és fivereit a fáraónak, akinek azt mondják, juhászok. Miután az egyiptomiak nem kedvelik a juhászokat, így nyugodtan letelepedhetnek Gósen földjén, amely az ország legjobb rész.

A fenti belépő „kóddal” **keddenként**, heti váltásban is hallgathatnak 1-1 előadást. Egyik héten **Fekete László** beszél a zsidó zenéről, míg a másikon **Kacsvinszky Barbarát** követhetik szintén 17:00 órától.

Végre...

Erev suviajz ünnepén végre megnyílt a Zsinagógánk. Eljött tehát a nagy pillanat, találkozhattunk újra személyesen egymással. ZOOM nélkül élőben!

Végre elmondhattunk minden imádságot, amelyet csak Zsinagógában lehet. Rajtunk múlik mikor lesz teljes zsinagógai életünk. Ha jöttök Zsinagógába, visszatérhetünk régi életünkhöz, az imádkozás melletti Kidussokhoz, Salesüdeszekhez, kerti partikhoz, Goldmark-termi estékhez. Rajtunk múlik...

Kulturális Páholy júniusban is!

Még mindig csak az interneten, de folytatódik a Dohány körzet Kulturális Páholya. Tereh István zenei producer vendégei Csonka András, színművész, illetve Geszti Péter, énekes, dalszövegíró, reklámszakember lesznek.

A májusi, Molnár Piroskával készült beszélgetést megtalálják a Dohány youtube csatornáján: <https://tinyurl.hu/2QTq>.

Kérjük, a pontos júniusi időpontokért kövessék nyomon a körzet honlapját és facebook oldalát!

I M A R E N D

Igaz, még nem minden nap, de hosszú szünet május közepétől végre már személyesen is találkozhatunk – hetente négyszer – a Dohány utcai zsinagógában. **Hétfőn és csütörtökön 8:30-kor, pénteken 18:00-kor, szombaton 9:30-kor** imádkozhatunk a helyszínen, míg a többi alkalommal továbbra is csak a zoom-on vehetünk részt az imákon.

A belépéshez szükséges adatokat a fenti nagy cikk végén megtalálják.

A zoom-on a reggeli imák **8:45-kor** kezdődnek, az esti imák a nyári időszámítás szerint, a szokásoknak megfelelően **18 órakor**.

Fontos, a zsinagógába a **belépés, az oltási igazolvány felmutatásával** történik.

Kérjük, csak az jöjjön, akinél eltelt már 2 hét a második oltás után, és egészséges!

A zsoltárok szerepe a zsidó imádkozásban (I.)

Január óta minden második kedden, az ima után Fekete László beszél nekünk zoom-on a zsidó zenéről. Aki lemaradt az áprilisi előadásokról, a Pesti Sóletben elolvashatja azok kivonatát. Következő alkalommal június 8-án hallgathatjuk főkántorunkat.

A szó szerint dicsőítéseket jelentő T'hilim, azaz a Zsoltárok a Tóra után a legszentebb bibliai könyvünk 3. része a K'tuvim (Szent iratok) első könyve. A Tanhoz (a Tórához) hasonlatos öt könyvre tagoltsága, az imádkozást uraló szöveggazdagsága, életünk nehéz helyzeteiben való használata, költeményei a hívőket közös éneklésre készítő volta teszi kiemelkedő szerepűvé áhítatunkban. A 150 nem egyenlő hosszúságú fejezet 2527 verse közül a legrövidebb 3-, a leghosszabb 176 versből áll.

A Tehillim költészete főként a gondolatok és mondatok paralelizmusával, vagyis ugyanazon gondolat más szavakkal történő elmondásával fejezi ki magát. Hangulatvilága erőteljesen lírai. Irodalmi műfaj szerinti felosztásuk szerint megkülönböztetünk dicsőítőszövegeket, imákat, hálaadó dalokat, gyászszövegeket, tankölteményeket és ún. történelmi zsoltárokat.

Naftali Herstik kántor

Dicsőítőszövegek: ünnepek, körmenetek, felvonulások és a hajdani szentélyszolgálat zsoltárai.

Imák: magánemberi és közösségi vonatkozásban egyaránt mondjuk. Többes számban megfogalmazott textus, mely gyakran egyénileg vezetett recitációban hangzik el.

Hálaadó dalok: közösségi és személyes rendeltetésük is van, az imádkozás különbözteti meg. **Gyászszövegek:** a zsidó fájdalom és üldözöttség keserve tükröződik vissza; az egyéni szegénység, elnyomatottság közösségi olvasatot is kap. A panaszmondást megelőzi az Ö.való megszólítása.

Tanköltemények: oktató, bölcséleti tartalmúak. **„Történelmi zsoltárok”:** nem a történelmi hűség, tényszerű pontosság jegyében íródtak, hanem ezen események erkölcsi olvasatára irányul a cél és figyelem. Az Ö.való kiválasztott népe iránti hűsége és kegyelme annak olykori hűtlenségével, hálátlanságával kerül szembe.

Megkülönböztetünk még királyi-, liturgikus – és tórai zsoltárokat.

A népszerű biblikus köztudat a zsoltárokat Dávidnak tulajdonítja, de a fejezet-sorszámok alatti szerzői vonatkoztatások között találkozzunk Ázáffal, kinek a Szentély zenei vezetése tartozott a keze alá; mózesi imával; az Ö.való uralkodik sorozattal; hallelujákkal és zarándoklali énekekkel is.

A zenei utalások gazdagok: hangszerhasználati, dallamvezetési, tematikai megjelölésűek. Számos mai hangszer külső megjelenésük, rendel-

tetésük alapján hasonló múzeumokban fellelhető bibliakorabeli instrumentumokkal.

A zsoltárokból húros, ütős, pengetős, fúvós fajtákról olvasunk nevük szerint. Lantszerű zeneeszköz volt a kinnor, a nebelben a citerafélék ösét tisztelt sok pengetős muzsikus. A dallamutasítások akkori ismert énekek motívumhasználatára szólít fel.

Naftali Kraus kitér a zsoltárszerzők talmudi felfogására: meglepő gondolatuk, hogy Dávid „tíz öreg által” írta a Zsoltárok könyvét! A társszerzők különlegesek: Ádám, Málki-Cedek, Sálém (Jeruzsálem királya), Ábrahám, Mózes, Héjmán (Dávid főénekese), Jedutun (Dávid levitáinak zenei vezetője), Ászáf és Kórach három fia! (Utóbbiak Mózesrel szemben megtértek az utolsó pillanatban és életben maradtak.) A midrások egyike Jákobnak tulajdonítja a zsoltárokat egy nyelvi megfeleltetés alapján: „Mondja hát Izráél!” – Jákob új nevére utalva.

A dávidi zsoltárok egyes szám első személyű fohászait saját magára, a többes számúakat az egész közösségre vonatkoztatta. Ebből és zenével megemelt kifejezhetőségből adódik, hogy a zsoltárt imádkozó a szöveget személyesnek, magát behelyezhetőnek éli meg; innen a t'hilim ill. pszalmuszok népszerűsége, kiemelt szerepe a vallásos gyakorlatban; ihlete a nem vallási kultúra számára is jelentős forrás.

Tudvalevő, hogy a zsidó nap az estével, napnyugtával kezdődik és a másnapi naplemen-

tég tart. Közösségeinkben elterjedt, hogy az esti imát (t'filát árvitot) az előző nap délutáni imájával (t'filát minchával) együtt imádkozzuk, így a három napszaki istentisztelet kétszeri zsinagógába menettel teljesíthető.

A templomba lépés tórai idézetű ámulata után a hívő szándékáról vall: az Ö.való előtti leborulása, Tőle való félelme, hajlékának szeretete, imádsága vár kegyelmességet és meghallgatást. Az Ö.való megszólítása egyes szám második személyű.

Hallgassuk meg XIX. századi (Ma Tovv L Lewandowski kántor) és mostani felfogásban: <https://tinyurl.hu/Uhym>, illetve <https://tinyurl.hu/3gnG>

A délutáni ún. Mincha ima érzelmi csúcsponton megszólalás felütésével indul: „Ásré jösvé vétekhá - Boldogok, kik háznak lakói, kik szüntelen dicsőítenek Téged Szelá...!”

A 145. zsoltár, dávidi dicsőítés az isteni világ odaadó teljes csodálatával teli – „magasztal Téged Örökkévaló minden teremtményed és jámboraid áldanak.” A zárómondatban Dávid illetve mindenkor imádkozó utóda önmagát és minden halandót buzdít a szent név mindörökké való áldására.

A 145. zsoltár strófái az álefbét egy kivétellel minden betűjét felhasználja kezdőbetűként – a Talmud Bráhot traktátusa szerint e hiányt az jelképezi, hogy az emberi képesség nem lehet teljes az isteni dicsőség kifejezésére. A nun betűvel kezdés lehetőségét ugorja át a vers, a nochos szó kígyó jelentése miatt.

Itt a „megnyitod kezedet és jóllakatsz minden élt jóakarattal” versszak gondolata jegyében a kétszer reggel, egyszer délután elmondott Ásré kezdetű imakompozíció akkora érdem, amiért túlvilági üdvösség jár. Az Ásré reggel kétszer is elhangzik, így érthető, hogy aki ezt elmondja az részt vesz a napi közösségi imádkozásokon és ezáltal fontos jótéteményt gyakorol. Talán meglepő, de az őszi bűnbánati időszakban a megtérés tíz napján a reggeli szertartás előtti bűnbocsánatot kérő ún. Szlichot is az Ásréval kezdődik.

Hallgassák meg Naftali Herstik kántor előadásában: <https://tinyurl.hu/Cgkl>

Dési János

A késhegyre menő hitközségi vita

A húszas évek legvégén komoly belső összetűzés rázta meg a magyarországi zsidó hitközségek amúgy sem unalmas életét. A tisztségviselő választások, vagy annak eldöntése, ki kerüljön a felsőházba addig is késhegyre menő vitákat hozott, mint ahogy abban is jelentős ellentmondások alakultak ki, mit kellene tennie a magyarországi zsidóságnak az első zsidótörvénnyel, a numerus clausussal szemben.

A sorozatos, a szenvedélyes, és a közös fellépést gyakran alapvetően fontos ügyekben is megakadályozó nézeteltérések egyik fontos állomása volt, alakulhat-e Budapesten status quo ante hitközség. Az előzményekhez tartozik, az akkor még erős, kétszáz ezer tagot számláló, rengeteg intézményt fönntartó pesti hitközség elnököt választott. A két jelölt küzdelme hamarosan politikai jelentőséget kapott, mert az egyik párt fő kortese a miniszterelnököt adó Bethlen-párti Dési Géza képviselő volt, a másiké a veterán szabadelvű, liberális képviselő, Sándor Pál, aki gyakorlatilag 1901-től 35 évig ült folyamatosan a Parlamentben.

Az elnökválasztást elsőprő többséggel nyerte az „ellenzéki” – azaz a miniszterelnök Bethlen Istvánnal nem egy pártban lévő Sándor Pál fémjelzte csoport. Bethlen állítólag csóválta a fejét a történeteket meghallva. Jó alkalmat jelentett neki a visszavágásra, amikor egy debreceni látogatása során az ottani képviselő és református püspök, Baltazár Dezső azt a kérést közvetítette felé, hogy járuljon hozzá egy status quo hitközség létrehozására Budapesten. Akkor ehhez, bonyolult eljárás után, állami jóváhagyás szükségeltetett. Az hamar kiderült, ha létrejönne a status quo hitközség, az a neológoktól vinne el elsősorban tagokat, Magyarország legerősebb hitközségét gyöngíténé meg, a növekvő antiszemizmus árnyékában. Annak, hogy a status quo hitközséget megalapítani kívánók abban reménykedhettek, sokan hozzájuk csatlakoznak majd, alapvetően nem hitbéli, hanem anyagi okai voltak.

Ugyanis, mint már említettük, a neológ közösség számtalan intézményt működtetett, s ezek létrehozására, fenntartására hitközségi adót szedtek – ezt közadók módjára be lehetett hajtani. A tervezett status quo viszont azt ajánlotta, mivel nincsenek intézményeik, ezért alacsonyabb lesz a kötelezően befizetett adó – s ezért sokan

csatlakoztak volna. Vérmesebb pillanataikban még az is felvetődött, hogy a neológiát követő hívek háromnegyede is átáll, azért, hogy pénzt takarítson meg. Logikus a kérdés, miből tartják fent az intézményeket a maradók, ha eltűnnek az adófizetők. Mint Az Est 1929, augusztusában megírta, a neológok ezekben az években öt új zsinagóga megépítését finanszírozták, két kórházat, nyolc iskolát és rengeteg jótékonyági intézményt működtettek, adókból és adományokból. Ha ezek nincsenek, olcsóbb az élet – korteskedtek a status quo szervezői. A neológ vezetők viszont egy jogértelmezés alapján azzal vágtak vissza, aki átlép, az öt évig még a régi helyen is köteles adót fizetni, szóval, hosszú ideig nemhogy spórolna, hanem duplán fizetne. Míg a vitapartner azzal a törvényt magyarázattal állt elő, hogy az öt éves büntetés, csak azokra vonatkozik, akik más felekezetbe lépnek át, de

aki egyik zsidóból a másikba, nem. A status quo ante hitközséget létrehozni kívánó csoport talán végül azért sem járt sikerrel, mert túlzottan a pénz kártyát játszotta ki. A korabeli szabályok szerint, ugyanis akkor lehetett engedélyezni új vallási szervezet létrejöttét, ha az nem veszélyezteti a már meglévőket. A neológ hitközség vezetése kapva kapott az alkalmon és arra hivatkozott, ha eltűnnek a tagok, nincs elég adóbevétel, akkor nem tud tovább működni az a csoport. Közben persze mindenki megszervezte a maga sajtólobbiját. Az elszakadás-pártiak a kormánypárti Magyar Hírlap rokonszenvére számíthattak inkább, míg az egységpártiak a kor egyik legjelentősebb liberális újságjára, a már idézett Az Est-re. A mind jobban elszemtelenedő szélsőjobb pedig kéjesen röhögött a zsidó belvitán.

Közben Dési Géza és Sándor Pál békét kötött, annyiban, hogy rájöttek, egyikük sem jár jól, ha szét-

szakítják a zsidóság legerősebb képviselői szervét. De a lavina már megindult.

Ekkor az új neológ hitközségi vezető, Stern Samu találkozót kért Bethlen miniszterelnöktől és őt igyekezett rávenni arra, hogy ne adja meg a kormányzati engedélyt. Bethlen politikusan annyit mondott, hogy ő már megígérté az alapítást párthíveinek. Erre Stern – legalábbis visszaemlékezéseiben azt állítja – találta ki azt a megoldást, indítsák neki a kérelmet a bürokrácia útvesztőjének és a fővárosi közigazgatási bizottság véleményezze, van-e a létrehozandó szervezetnek elég anyagi ereje a működéshez.

A főváros bizottságot küldött ki a helyzet kivizsgálására. Tagjai hosszan osztottak, szoroztak, alaposan megnézték a költségvetéseket. Majd arra jutottak, hogy a status quo ante hitközség szervezői által előterjesztett pénzügyi terv tarthatatlan. Anyagilag csak akkor működhetne az új szervezet, ha rövid idő alatt sok embert elcsábítana a neológoktól (az alapító szándéklevelét csak a neológia tagjai írták alá, ortodox egy se.) Ha az adófizetőket sikerül megszerezniük, akkor a meglévő intézményhálózatból kikerülő diákok, betegek ellátása az államra hárulna, jelentős költséget okozva. Ha azokat hozná el, akik nem fizetnek adót, akkor meg miből tartaná el a saját szervezetüket – hangzott megállapításuk.

A status quo intézőbizottság egyik válasza az volt, hogy nem szervezének önálló hitoktatást, azt továbbra is a neológokkal, ortodoxokkal finanszíroztatná. Végül a főváros vállalta a felelősséget, hogy kimondja, anyagilag megalapozatlan az új hitközség alapításának terve. S erre hivatkozva, a kultuszminiszter, illetve a miniszterelnök is visszaléphetett ígéretétől.

A pesti hitközség egy időre megmenekült, de csak azért, hogy rövidesen újabb komoly belső vitákba keveredjen.

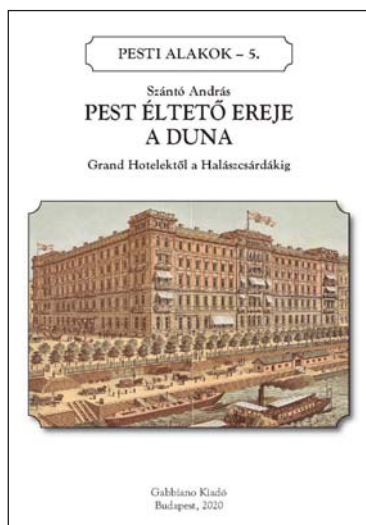
Szántó András

Dunai halászat, vendéglátóhelyek, csarnokok

A XX. század elejének Budapestjéről szóló összeállítások helyett most szerzőnk, Pesti alakok című sorozatának újabb kötetait ajánljuk Önöknek. Az 5. rész a Dunához közeli szállodákról, vendéglátóhelyekről szól, míg a 6. a Vásárcsarnokokról, melyekkel nemrég a Pesti Sóletben is többször foglalkoztunk. Az alábbiakban Szántó András, mutatja be röviden a könyveit.

PEST ÉLTETŐ EREJE, ADUNA
Miért éppen a Dunával kapcsolatos vendéglátásról szól ez a könyv?

Talán azért, mert Pest életereje sokáig a Duna közelségére épült. Ennek része volt a halászat is, amely sokáig jelentős szerepet töltött be Pest élmezőnyében. A pesti halászat különleges ága volt a vizafogás, a tekintélyes méreteket öltő halfajta (az 1800-as években kifogott vizák tömege meghaladta a 100 kg-ot is) a XX. század elejére eltűnt a Duna budapesti szakaszából. Számuk egyrészt a túlhalászat miatt fogyatkozott meg, de a rakpartépítkezés és a megélénkülő hajóforgalom sem kedvezett a szaporodásához. A környezet megváltozása a többi halfaj esetében az állomány csökkenésével járt, a századforduló éveiben már csak kedvtelésből volt érdemes halászni Pestnél.

Hasonlóan változott a Duna vízének felhasználása is. Az 1850-es évekig vizesemberek puttonyokból, fahordókból árusították városzerte a folyóból merített vizet. A korszak e jellegzetes alakjai a század második felében kiépülő vízvezeték-rendszer terjedésével eltűntek az utcákról. A vízművek tiszta ivóvizet szállítottak a háztartásokba, ennek fontos szerepe volt

a kolera-járványok leküzdésében. Ebből a szempontból szintén lényeges volt a csatornázás kiépítése: az 1840-es és 1860-as évek között kialakított hálózat gyűjtőcsatornáit nyolc helyen vezették a Dunába. A megoldásnak a hátulütője, hogy komoly szennyezést jelentett a folyó városhoz közeli szakaszain.

E könyvben olyan témaköröket és vendéglős eseményeket kívánok körbejárni és bemutatni, amelyek a Dunához, a vizekhez kapcsolódnak, miközben a vendéglátásunk történetében betöltött szerepük miatt megérdemelnék a nagyobb figyelmet, a szélesebb körű feltárást és érdeklődést.

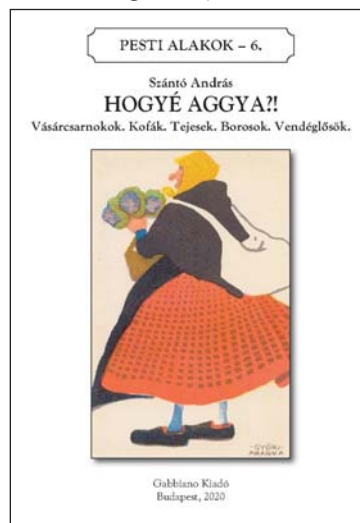
A Pesti Alakok 5. részében tehát elsősorban a Dunával kapcsolatos vendéglátásról lesz szó – a Dunaparti Grand Hotelektől a halkereskedőkön és halászokon át a Halász Csárdáig. A szó téves, hiszen nem halász-, hanem halas csárdákat mutat be a könyvben, de ez a halászati és halkereskedelmi kultúránk, múltunk következménye. És szó lesz ezen intézmények működéséről és legfőbb kellékéről, azaz a vendéglátás „lelkéről”, a Pincékről is.

HOGYÉ AGGYA?!

Miért éppen a piacok, kofák, kereskedők?

Kisgyermek korom óta izgatott az élelmiszerek beszerzése, mert Édesanyám és később a Nagymama is magával vitt az ilyen útjaira. Egyszerűbb, de izgalmas volt az élelmiszer boltokba menni és nézelődni, de ezt messze felülmúlta a Vásárcsarnok nyüzsgő-pezső, étellel teli világa. A piac már óvodás-kisiskolás koromtól örök szerelmem lett, s a gyerek számára érdekes segítés és kalandos bevásárlás mellett az illa-

tok, a furcsa emberek, a különös termények, és a gyakori kóstoltatások színes világát ültette el mélyen az emlékeimben és a lelkemben egyaránt. Azóta is minden kiránduláson, a feleségemmel megtett biciklitúrán megnéztük az útba eső piacokat: az első nagyobb túránkon Tokajtól Szegedig, vagy később Passautól Bécsig. Sőt egyik kedvenc ifjúkori olvasmányom volt Zola regénye, a „Párizs gyomra”, mely teljes egészében a legendás párizsi Les Halles óriáspiac és csarnok környékéről és árusairól szól. (Amikor már felnőttként Párizsban jártunk, a Nagycsarnoknak átépített, hűlt helyét láttuk, de sok mai, élő és működő párizsi kispiac, valamint a régi képeslapok ott is felidéztek az eredeti hangulatát.)

A piaci bevásárlás tehát az első lépés ahhoz, hogy a „Pesti embereket megtanítsuk enni!” – ahogy Gundel Károly mondta abban a beszélgetésben, amelyet Krúdy Gyulával folytatott 1927-ben – amit akkor az író lejegyzett és meg is jelentetett egy újságban. A vendéglős szerint a békebeli időkben – azaz a háború előtti világban – még értettek ehhez az emberek, de már a 20-as évekre is úgy látta Pestet Gundel úr, hogy „Siet mindenki,

mintha valahonnan elkésne, mert minden pesti ember, ha módjában van, manapság háromszor annyi munkát vállal magára, mint békebeli elődje. Úgy ugranak föl az ebédőtől, mintha elfelejtettek volna valamit. Olyan étvágytalanul, bágyadtan, a jóllakottság nagyszerű érzete nélkül dobják bele magukat az életbe, mintha nem is ebédelt volna. Az autó, kocsit elrepül velük, mielőtt még a fogvájóhoz nyúltak volna...”

Azóta eltelt sok év háborúval, nehézségekkel, napról-napra újabb gondokkal és problémákkal, de a vendéglősök panaszai nem változtak és csökkentek, leginkább a beszerzési forrásokat emlegetve. Ezért gondoltam arra, hogy a könyvsorozatban emlékezzünk meg a régi jó pesti piacokról, kofákról, árusokról, tejszövetkezeztől és más beszerzési lehetőségekről, üzletekről. A „piacolás” történelme a fővárosban is a legrégebbi időkben kezdődött, már az itt élő rómaiak sem tudták a várost elképzelni piac nélkül. Azonban nem megyünk végig az évszázadokon, hanem belevágunk a Vásárcsarnokok létrejöttének és működésének bemutatásába. Már csak azért is a Csarnokoknál kezdjük, mert Pest az 1870-es évektől vett igazi lendületet a fejlődésben, így a bevásárlási lehetőségek változásaiban is!

A sorozat korábbi kötetéhez hasonlóan természetesen szubjektíven, a szerző kénye-kedve, válogatása, ízlése és ismeretei szerint, de mindenképpen abból a célból, hogy hátha mai vendéglátós nagyságaink végre – teljes figyelmükkel - a vendég felé fordulnak...

A könyveket a www.gabbianokonyv.hu webáruházban rendelhetik meg!

Szentgyörgyi Zsuzsa

Mert e célt fogalmazza meg egy kortársunk, a leggazdagabb emberek egyike, kiváló innovátor és sikeres vállalatépítő. Tiszteletreméltó, ha egy sokszoros dollár-milliárdos nem ilyen-olyan élvezetekre költi a pénzét, nem mulatozásokkal foglalja le idejét, hanem nekiül, és megír egy könyvet, amelyben nem csak jajong a közelgő válság miatt, mint sok kortársa, de rendkívül okos, összeszedett, érett gondolatokkal tesz ajánlásokat a feltehető veszélyek elkerülésére, sőt, talán végleges megoldására is.

Kedves angliai barátom küldte meg a minap Bill Gates új könyvét, és mondhatom, annyira érdekes, sőt izgalmas, hogy szinte egy ültömben (no, jó, pár nap alatt) végigolvastam. Már a címe is izgalmas: *Hogyan kerülünk el egy klíma-katasztrófát?*

Még tanulságosabb az alcíme, mert ez hordozza lényegét: *Megoldások, amikkel rendelkezünk és áttörések, amikre szükségünk van.*

BILL GATES
HOW TO AVOID A CLIMATE DISASTER
THE SOLUTIONS WE HAVE AND THE BREAKTHROUGHS WE NEED

Ami engem, mérnökként, a gyakorlatához és nem a mutatók szövegéhez közelálló emberként megfogott ebben a könyvben, az, hogy Gates a lehetőségeket és megoldásokat az innovációban keresi és leli fel. Lényeges, hogy ez esetben az innováció nem csupán

műszaki megoldásokat jelent, bár többségében ezek alapozzák meg a lehetőségeket, hanem feltétlenül társadalmi eljárásokat, magatartást, hozzá politikai, kormányzási beavatkozásokat is. Ez utóbbiak esetében az államok irányítási szintjétől le egészen a helyi folyamatokig, sőt, akár az egyéni beavatkozásig is.

Jól ismert, hogy tudósok, társadalomkutatók és politikusok serege immár sok éve vizsgálja a veszélyeket, amelyek a létünk alapját hordozó bolygónk jövőjét fenyegetik. Az üvegházhatásként elhíresült folyamatból azt következtetik, hogy, lényegében kétszáz év alatt, tehát az ipari forradalom kibontakozása óta Földünk légkörének hőmérséklete mintegy 1,6 Celsius fokkal növekedett. Mi több, napjainkban már egyre erősödő ütemben, elvárható erőteljes beavatkozások nélkül további emelkedés várható, így, századunk végére ez az érték elérheti akár a 2 fokot is, ami már végzetes jelenségeket alapozhat meg.

A folyamatok valóban fenyegetők. Mindenekelőtt ilyen az emberi népesség drámai növekedése. A század közepére elérheti a 8, a végére akár a 10-11 milliárdot, és ráadásul ez az érték nem egyenletes eloszlású (Kína és India népessége máris meghaladta a 1,5 milliárdot). További veszélyes folyamat, ez a népesség egyre inkább városokban sűrűsödik, a század végére eljuthat 70 százalékig, de már 2060 körül is mához képest megkétszereződik a Föld beépítettsége.

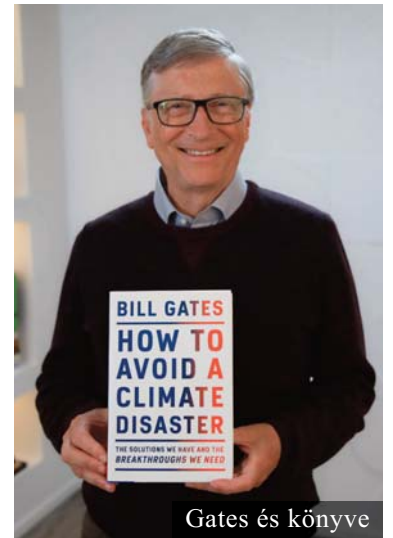
Gates úgy látja, ez a drámai folyamat leállítható, és erre a könyvében értékes, a gyakorlatban is nagyjából, az esetek többségében pedig ténylegesen megvalósíthatónak tűnő megoldásokat, eljárásokat ajánl. Fő célja, hogy 2050-re a légkörünket veszélyeztető főbűnös, a szén-dioxid gáz jelenlegi évi

51 milliárd tonna mennyiségét nullára csökkentsük. Szerinte – hathatós beavatkozásokkal persze – ez lehetséges.

Igencsak merész közelítés! Nagy kérdés és erős lehet a kétség, mennyire megvalósítható ez a törekvés. Egyrészt a javasolt időtávlat rövid, alig három évtized. Másrészt, ez a kibocsátás nagyon is egyenlőtlenül oszlik el a világban. Maga Gates is leírja, hogy a világ népességében jelenleg is közelítőleg 860 millió ember nem jut vilányhoz, XXI. századi életünk legfontosabb alapjához. Főleg alapvető lehet a kétely, megvalósítható-e egy ilyen mértékű kibocsátás teljesen nullára redukálása, elérhető-e elméletileg és gyakorlatilag egyaránt a nulla érték. Aligha, hiszen a különböző termeléseket, az életmódot a világban nem lehet teljes mértékben átállítani, alapjaiban úgy megújítani, hogy nulla legyen a karbon-kibocsátás. És ha a technológiák mégis mind átállíthatók lennének más megoldásokra, akkor is megmarad a mintegy 10 milliárd ember, hozzá még az állatvilág is, benne a haszonállatok milliárdjai, amelyek állandóan szén-dioxidot lehelnek ki (mi több, még a fák is ezt teszik éjszaka). Érdekes módon, Gates erre egyáltalán nem tér ki. Végül, egy manapság nagy erővel előtérbe tolokódó probléma: nem tudhatjuk, milyen váratlan tömeges hatások bukkanak föl, amelyek lényegesen befolyásolják az emberiséget, ezáltal pedig a folyamatokat. Napjaink nagyon is aktuális válasza e kérdésre a még korántsem beláthatóan kibontakozó és lezajló COVID-19 járvány, amelynek most, 2021. közepe táján egyáltalán nem látjuk a teljes menetét, remélhető lecsengését. Hatása máris mutatkozik a légkörünket fenyegető kibocsátásban, méghozzá csökkenő értékkel, amely elérheti akár az öt százalékot is (és ki tudja, mennyi lesz a járvány végére). Ez

Tényleg zéró?

Mármint lecsökkenthető-e nullára a Földünk légkörét, végső soron egész létünket fenyegetőnek kikiáltott szén-dioxid-kibocsátás teljes mennyisége? Méghozzá nem is távoli jövőben: napjainktól alig három évtizednyire, 2050-re.

Gates és könyve

azt jelenti, hogy az évi 51 Gt (gigatonna) szén-dioxid kibocsátás mostanra 48-49 Gt/évre redukálódott, minthogy lelassultak, sőt időlegesen le is álltak termelő tevékenységek, hozzá csökkent a közlekedés-szállítás mértéke is a járvány következtében.

Vagyis, csökkent mértékben hatnak azok a tevékenységek, amelyek a kiváló szerző rendszerezésében alapjaiban határozzák meg a kibocsátásokat. Először azt írtam le: kevésbé működnek a fő bűnösök, de rögtön nyúltam is a delete gombhoz. Dehogy bűnösök ezek, hiszen általuk, velük élünk összehasonlíthatatlanul jobb minőségben, mint az őseink, a mostanság egyes buzgó mozgalmárok által állandóan csak szidott, vétkesnek kikiáltott ipari forradalom előtt. Többet és jobbat eszünk, sokkal tovább élünk, összehasonlíthatatlanul kellemesebben, élvezetesebben, mint elődeink.

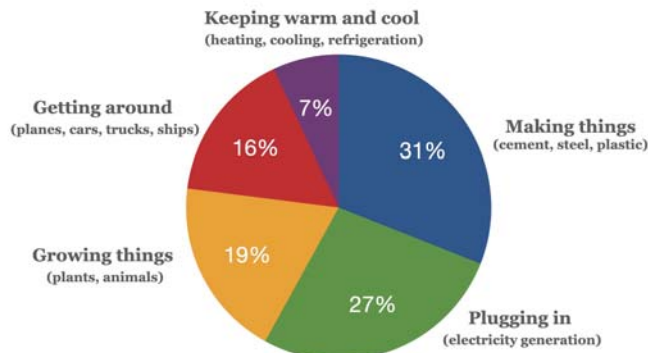
Hasznos és szakszerű az összegzés, amit Gates-től kapunk arról, hogy milyen módon, milyen arányban vádolhatók a legfőbb tevékenységek a karbon-kibocsátásban. Életünk működéseink alapja, sőt, a század végéig előreláthatólag egyre növekvő mértékben igényelt alapja lesz a villamos energia, illetve annak előállítás. Ez a meg-

határozó szükségletünk 27 százalékból részesedik az üvegházgázok kibocsátásában. Ennél többel, mondhatni, a károsító tényezők listavezetőjeként, 31%-kal vádoltató a legfontosabb építő- és szerkezeti anyagok előállítása (beton, acél, műanyagok, üveg). Táplálékaink megteremtése ugyan csupán 19%-kal járul a gondokhoz, de ebben a szén-dioxidnál veszélyesebb metán is jelentős szerepet kap. A modern élet fontos összetevője, a közlekedés-szállítás sem kevéssel részesedik a kibocsátásban: a földi, vízi, légi eszközök 16%-kal járulnak a karbon-szennyezéshez. Ezekhez képest látszólag enyhe érték (7%) származik abból, hogy fűtünk és hűtünk.

Szakmánál fogva hozzáam a legközelebb áll a villamosenergia-ellátás, amely termelésében a kibocsátási főbűnösök a fosszilis üzemanyagokkal működő szolgáltatók. Kétségtelen, hogy a veszélyek tudatában már napjainkban is sorra állítják le a szén-, és – kisebb elszántsággal – a kőolaj- és gáztüzelésű erőműveket. Vagy mégsem. Mert most is sorra épülnek szénerőművek Kínában, Indiában, sőt egyes fejlett országokban is. Még épülnek új gáz- és olajtüzelésűek is. Fontos hatás, hogy még mindig erősek az egykor óriáshatalomnak számító kőolaj- és gázkitermelők, főként, hogy újabban a pala- és homok-lelőhelyeket is nagy erővel aknázzák ki. Biztató folyamat viszont, hogy erőteljes ütemben terjednek a karbon-kibocsátás szempontjából tisztának számító nap- és szélenergiák meg az egyébként periférikus hatású tengeri és geotermikus energia-termelők. Bár Gates erről nem szól, ám látnunk kell, hogy ezek anyagainak és szerkezeteinek előállítása viszont a jelentős karbon-kibocsátásokkal üzemelő, a 31%-os részesedésben illetékes technológiákból származik. Amellett a megújulókkal működő erőműveknek az élettartama nem túl nagy, tehát a pótlásuk, az újak előállítása és az előregedettek lebontása is növeli a káros kibocsátást. Ráadásul nagy a fajlagos (az előállított energiára vetített) helyigényük, különösen a szélenergiáé, amely elérheti az amúgy ugyancsak viszonylag nagy területeken terjeszkedő naperőművekének akár tízszeresét is.

A világ villamosenergia-igénye egyre növekszik az elkövetkező időszakban, minthogy bővül a villamos alkalmazások köre (többek között a belsőégésű motorokat leváltó elektromos járművek szaporodásával).

How much greenhouse gas is emitted by the things we do?

Az üvegházhatás ellenségei

Mit ajánl a könyv szerzője a légkörkímélő megoldásokra a teljes körű igények folyamatos kielégítését ellátni nem tudó nap- és szélenergia mellett? Atomreaktorokat! Meggyőző adatokkal támasztja alá az érvelését, amelyek azért is rendkívül meggyőzőek, minthogy egy rendkívül sikeres, innovációit világszerte széles körben alkalmazó újítótól, egyúttal szupergazdagságot elérő vállalkozótól származnak. Ráadásul ő maga, a saját vagyonával is alátámasztva segíti a nukleáris energiatermelés fejlesztését. Az általa 2008-ban alapított TerraPower vállalatba kiváló szakembereket gyűjtött össze, akik a jelenlegi reaktorok képességeinek javításán túlmenően a jövő eszközein is ügyködnek. Gates numerikusan is kimutatja, hogy fajlagosan, tehát a megtermelt energia egységre vetítve az atomreaktorok sokszorosan kevesebb építőanyagot – egyebek között acélt, betont – igényelnek, mint a más típusúak. Például a napenergiával működő erőművek fajlagos anyagfelhasználása csaknem 15-szörös, a szélé 10-szeres. Egyelőre viszont a légkör szempontjából tisztának számító atomenergia részesedése a világ villamosenergia-termelésében nem túl nagy: mintegy 10 százalék, hozzátevé, a megújulók aránya is csupán 11%, miközben a szén- és földgáz-erőműveké együtt mintegy 60%. Bizony, ugyancsak kapaszkodni kell (kellene), ha alig három évti-

zed múlva el akarjuk érni a nulla kibocsátást. Ehhez igen erőteljes újítások kellenének a beton- és acél-, meg a műanyag-technológiákban, miközben az emberiség egyre nagyobb része sűrűsödik városokban. Fontos tendencia, hogy

z és iparágai igencsak virágoznak, egyebek között még a kicsiny és nem túlságosan gazdag Magyarország is buzgón részt vesz benne.

Úgy vélem, ez utóbbi, lehangoló megjegyzés után érdemes optimista összegezésésként idéznem Gates rokonszenvesnek bizonyuló hitvallását a könyvéből: „Összegezve: Valami olyan, óriási dolgot kell megvalósítanunk, amit eddig soha nem tettünk és sokkalta gyorsabban, mint valaha is. Ehhez seregnyi áttörés szükséges a tudományban és a technikában. Konszenzust kell kiépítenünk, amilyen eddig nem létezett és olyan közösségi politikák felé kell törekednünk, amelyek egyébként nem léteztek volna. (...) De ne essünk kétségbe. Meg tudjuk csinálni. Ötletek sokasága tör felszínre, és egyik ígéretesebb, mint a másik.”

Igen, megmenekülhet Földünk a klímakatasztrófától, ha lesz hozzá számos, megvalósítható innováció és megfelelő társadalmi akarat. Hozzátevé: ha a népességnövekedés is lelassul, amire biztató ígéret, hogy csökkenőben van a növekedés mértéke.

*

Utóhang: Bizakodom, hogy ez a jól megírt, helyenként finom, száraz humorral átszótt, realista információkkal és okos tanulságokkal, ajánlásokkal teli könyv mihama-

Terrapower-Atomerőmű terv

és még egy nagyon lényeges tényező marad el a könyv egyébként szakszerű fejtegetéseiből, amely sajnos egyáltalán nem elhanyagolható a technológiák megújítása szempontjából. Ez a fegyverkezés. Amely jelentős ipari húzóerő is, éppen a fejlett gazdaságú országokban. És egyúttal karbon-szennyező kibocsátásokban is fontos összetevő. Márpedig a fegyverke-

rabb magyarul is olvasható lesz, meggondolásokra és talán cselekvésekre is sarkallva minket.

Érdemes megnézni Bill Gates, a könyvet is ajánló videóját: <https://tinyurl.hu/UjUS>

Bill Gates: How to avoid a Climate Disaster. The Solutions we have and the Breakthroughs we need. Allen Lane – Penguin Books 2021.

Izraeli és német közös olimpia?

Két német sportdiplomata szerint Berlinnek és Tel-Avivnak közösen kellene megpályáznia a 2036-os olimpia megrendezését. Richard Meng, a Német Olimpiai Társaság (DOG), valamint Frank Kowalski, a 2018-as berlini atlétikai Európa-bajnokság ügyvezető igazgatója, a szervezőcsoport vezetője a Berliner Morgenpost német lapnak adott nyilatkozatában fejtette ki véleményét.

Kiemelték: az 1936-os berlini olimpiát a náci rezsim rendezte, a német és az izraeli város viszont ezzel lehetőséget kapna arra, hogy megmutassák: az eltelt száz évben mennyi minden változott.

Ez egyelőre egy vízió, nem több – hangsúlyozták. Hozzáadték: ennek ellenére Berlin és Tel-Aviv „két liberális szellemű és lüktető világváros”, amelyek közös szerepvállalása „más szellemiséget”, valamint „a jelenen túli perspektívát” fejezne ki.

A képen az 1936-os olimpia távolugrás versenyszámának dobogósa – győztes, a játékokon négy aranyérmét szerző Jesse Owens. Berlinben amúgy számos, zsidó származású magyar sportoló is a dobogó legfelső fokára állhatott. Négy éve több zsidó motoros is Berlinből indult a 2017-es Maccabi Játékokra. S ne feledkezzünk meg a 2015-ös Maccabi Európa Játékokról sem, amelyet éppen Berlinben rendeztek, nem egy programnak pedig az 1936-os helyszínek adtak otthont.

Salamon király lehetett az első hajómágnás

A bibliai Salamon király lehetett az első hajómágnás egy brit tengeri régész kutatásai alapján – számolt be a The Guardian.

A legendás Salamon király a Biblia egyik megoldatlan rejtélye: régészek küzdöttek, hogy létezésére bizonyítékot találjanak, de hiába. A Jeruzsálemben 3000 éve épült palota és a templom, melyet neki tulajdonítanak, nem tartalmazza a maradványait, sem feliratokat, melyek róla szólnának.

Sean Kingsley brit tengeri régész számos bizonyíté-

kot gyűjtött, s ezek szerint Salamon nemcsak hús-vér uralkodó, de a világ első hajómágnása is volt, aki föníciai szövetségeseivel hajttatta végre a hosszú tengeri utakat.

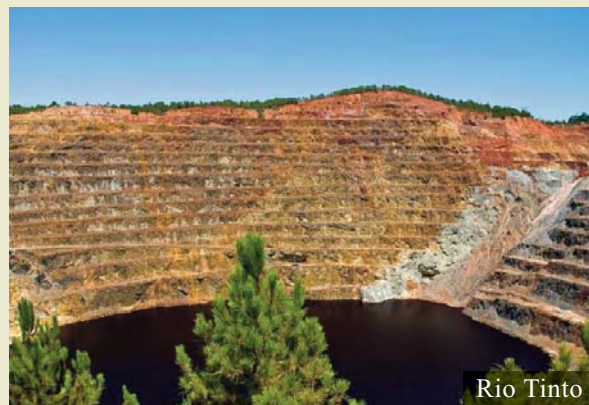
Kingsley bő10 éve kutatja a Salamon-rejtélyt. Vizsgálódását kiterjesztette a Szentföldön túlra, a Földközi-tengeren Szardíniáig és a mai Spanyolországig, s régészeti leletekkel igazolta Salamon és Hiram föníciai (türoszi) király Bibliában említett kapcsolatát.

A tengeri régész megvizsgálta a Huelvától 70 kilométerre fekvő hatalmas ókori bánya, az aranyat, ezüstöt, ólmot, rezet és cinket termelő Rio Tinto területét, és felfedezte, a régi térképek és történelmi beszámolók a helyet Salamon hegyeként említik.

A helyszínen ókori bányászati eszközöket tártak fel, Kingsley szerint az izotópelemzés kimutatta, az Izraelben kiásott ezüstkészletek az Ibériai-félszigetről származtak. A huelvai ásatások izraeliek és föníciaiak jelenlétére utaló bizonyítékokat tártak fel, köztük edényeket és kereskedőmérlegek sékelmértékeit. A közel-keleti kapcsolatok i. e. 930-ra, vagyis Salamon uralkodásának végére nyúlnak vissza, és Kingsley szerint a bibliai Társis városának leginkább Huelva felel meg.

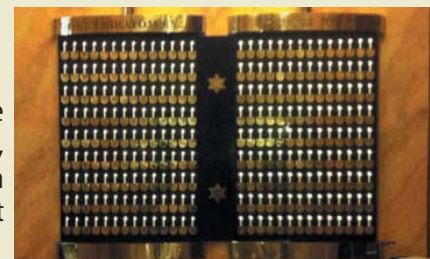
– Városok, paloták és templomok építése nem volt olcsó. A hajók arany, ezüst, drágakövek és márvány özönét szállították a királyi udvarba – mondta Kingsley. – A Dél-Spanyolországban előkerült leletek vitathatatlanok: a közel-keleti hajók akkora utakat tettek meg, mintha ma a Hold túlsó oldalára utaznának. Salamon Jeruzsálemből finanszírozta a hajózást, melynek minden kockázatát a föníciai tengerészekre bízta.

(MTI)

Jahrzeit-napok a falnál

A Dohány utcai Zsinagógában a fekete gránitból készült Jahrzeit-falon a kis névtáblák fölötti gyertyák évente öt alkalommal gyulladnak fel, s emlékeztetnek elhunyt hozzátartozóinkra, ismerősünkre. A négy Mázkir napon, vagyis Jajm Kippur, Smini Áceresz, Pészach 8. és Sovuajs 2. napján és haláluk héber naptár szerinti évfordulóján – az előző estétől – világítanak szereteteinkért a gyertyák. Lapunk úgy segít Önöknek, hogy közreadjuk, elhunyt szeretteiknek mikor is van a Jahrzeitje.

Farkas Jenőné	június 3.	Gálné Kovács Zsuzsanna	június 12.	Grosser János	június 22.	Heller Ágnes	június 26.
Goitein Emil	június 3.	Ludwig Ernst	június 12.	Váradai Lajosné	június 22.	Lorber Sándor	június 27.
Holczer László	június 3.	Hegyí György	június 13.	Deutsch Györgyné Sattler Vera		Bobella Tamásné	június 28.
Schön Jánosné	június 3.	Rosenberg Ödön	június 16.		június 23.	Fenyves Miksa	június 28.
Dr. Seifert Gézáné	június 7.	Rózsa Lajosné	június 16.	Faragó Rudolfné	június 25.	Markovits Sándor	június 28.
Fried László	június 9.	Izsák György	június 18.	Farkas Dezső	június 25.	Spánn Kálmánné	június 30.
Rózsási György	június 11.	Reiter Pál	június 18.	Kállai István	június 25.		
Brummer Ernő	június 12.	Gyertyános Zoltánné	június 20.	Dr.Faragó Gyula	június 26.		

